

Coppini-samlingen

En udgivelse på Internet (WWW)

I Festskrift Søren Sørensen¹ omtaltes under titlen "Et partitur fra 1607 med tilhørende stemmebøger" Aquilino Coppinis samling *Musica tolta da i madrigali di Claudio Monteverde, e d'altri autori, a cinque, et a sei voci, Milano 1607*, og jeg nævnte i den forbindelse en planlagt nyudgivelse af samlingen. I foråret 1997 var udgaven nær ved at være trykkeklar; men i forbindelse med en rejse til Piacenza, i hvis domkirkearkiv det eneste fuldstændige eksemplar af samlingen opbevares, blev det mig klart, at man i mellemtiden havde oprettet en *Commissione per la tutela e la valorizzazione del Fondo Musicale dell'Archivio Capitolare Cattedrale di Piacenza*, der som sit første mål havde en udgivelse af samme værk. Efter lange overvejelser traf jeg derfor beslutning om at ændre udgivelsesplanerne derhen, at jeg mod den oprindelige plan om en "papirudgave" ville lade værket komme på World Wide Web på Internet. Det er en udgivelsesform, som mig bekendt ikke tidligere er praktiseret i forbindelse med videnskabelige nyudgivelser af ældre musik, og projektet synes mig velegnet som et første forsøg: Værket er ikke tidligere nyudgivet, men kommer formodentlig omkring samme tid som trykt udgave fra den ovennævnte kommission, så det vil være muligt at drage sammenligninger og se fordelene ved hver af de to udgivelsesmåder. Det er en samling, som kan have stor interesse for forskere både på grund af de væsentlige værker fra Monteverdis 5. madrigalbog, som den indeholder, på grund af Coppinis tildigtede latinske tekster, der på en spændende måde knytter an til vigtige affektord i de oprindelige italienske tekster, og på grund af den sjældne tilstedeværelse af stemmebøger og partitur i samme originaltryk. Ved en senere lejlighed vil jeg fremlægge mine undersøgelser af disse forhold; men en fyldig kritisk kommentar i udgaven vil dokumentere nogle af de interessante forhold omkring partituret.

Udgaven vil, formodentlig i begyndelsen af 1998, være at finde via min hjemmeside på adressen <http://www.hum.aau.dk/dk/musik/musjppj/home.htm> som er en del af Musikvidenskabeligt Institut, Aarhus Universitets hjemmeside. Her vil der være fyldige oplysninger om, hvorledes udgaven er indrettet: de enkelte afsnit af den tekstlige indledning (forord, introduktion, udgivelsesprincipper, kommentar, osv) samt de enkelte madrigaler vil optræde som selvstændige filer, så at det bliver overkommeligt hurtigt at hente mindre dele ned fra nettet. Men samtidig er det hele udarbejdet i et layout, som skulle gøre, at udgaven, når alle

¹Festskrift Søren Sørensen, red. Finn Egeland Hansen m.fl. (København 1990) s. 19-27.

filer er hentet ned, vil fremtræde som en samlet bog, der kan udskrives og i udskreven stand skulle få samme kvalitet som en trykt udgave.

Noderne er skrevet i *Finale*; men på nettet vil de enkelte sider af flere grunde ligge som billeder: dels er det mest praktisk, idet det så ikke er nødvendigt for brugeren at have et specielt nodeprogram for at læse noderne, dels sikrer det mig mod, at man kan gå ind og ændre i og evt. korrumpere udgaven.

En indvending mod denne form for udgivelse har været, at man på den måde ikke har beskyttet sit værk mod uautoriseret brug og ikke får nogen form for indtægt af arbejdet. I min beslutning har jeg set bort fra disse indvendinger: da værket stadig ligger uændret på www, kan man altid se det i "min" version, og økonomisk er det vel næppe set, at videnskabelige udgaver har givet overskud til forfatteren. I dette tilfælde havde jeg på forhånd udarbejdet satserne i *Finale*, og de sparede udgifter i forbindelse med trykning opvejer rigeligt indtægterne ved salg. Hvis udgivelsen f.eks. ved hjælp af notitser i internationale tidsskrifter bliver bekendt, er der til gengæld mulighed for langt større udbredelse end ved trykte udgivelser. Skulle udgaven senere vise sig at have interesse i trykt stand, er det let at overføre manuskriptet til trykplader. Med de stigende økonomiske vanskeligheder, der er for nodeforlagenes udgivelser mener jeg, at videnskabelige udgivelser på nettet i løbet af få år i overvejende grad vil blive det eneste realisable og vil blive anerkendt på linie med udgaver på papir. Men det kræver, at seriøse forskere vil bruge det nye medium, så det ikke kommer i miskredit på grund af det for øjeblikket tiltagende misbrug til odiøse formål. Jeg skal hermed opfordre til, at eventuelle kommentarer vil blive sendt som E-mail på min adresse: musjpp@hum.aau.dk.

.....

Coppinis omfattende og ikke uinteressante dedikationsskrivelse vil i nyudgaven kun blive bragt på originalens latin (udgivelsen vil iøvrigt være på engelsk). Af hensyn til diskussionen om, hvad der kan være årsag til udvalget af madrigaler vil det være naturligt på dette sted at bringe en oversættelse af skrivelsen i sin helhed. Oversættelsen er udarbejdet af amanuensis Gert E. Skov, Det teologiske Fakultet, Aarhus Universitet, som også har bistået med normalisering og kommentarer til madrigalernes latinske tekster.

Til
 Federico Borromæo
 den højvelbårne kardinal
 og Milanos højst årvågne ærkebiskop
 fra Aquilino Coppini, den utrættelige academicus
 F.P.

At vække de litterære studier af søvne og fremme gudsdyrkelsen og den rene tro er, højvelbårne kardinal, en kirkeleders opgaver. Disse to har en forunderlig magt, hvis de forenes. Du selv, som har drevet bedre studier, opfordrer og tilskynder andre til enten at give sig i kast med dem eller genoptage dem, efter at de har været afbrudt, nu da der

her i byen er blevet opført et storslået bibliotek til offentlig brug, beriget med årlige ydelser til her at underholde mænd af mangfoldig lærdom. Mange tusind bind, såvel håndskrevne som overdådigt udgivne på alle sprog, ser jeg allerede samlet alle vegne fra; og for at der ikke skulle mangle noget, er Gratiamaia Grazio og Antonio Olgiato, som du har kær frem for alle andre på grund af deres fremragende lærdom og behagelige sindelag, inden for de forudgående måneder på din befaling rejst af sted for at opspore særlig fortræffelige bøger, idet den ene har gennemrejst hele Italien og især Magna Græcia [de tidligere græske kolonier i Syditalien. Overs. anm.], den anden Tyskland, Belgien og Frankrig, og det er utroligt, hvor stor en tilgang af bøger biblioteket har fået ved deres hjemkomst. Af samme grund drager nu Grazio af sted til Byzants i Thrakien, Salmazio til Athos-bjerget, hvor der ifølge Pietro Bellonio er et stort antal håndskrifter. Denne skal også drage endnu videre, til munkesamfundene i Syrien og Armenien. Må Gud stå dine folk bi på deres så ærefulde rejser!

Jeg hører, at der ventes mange bind fra det ydre Asien, Afrika og de fjerneste egne på Jorden. Thi rygtet om dette så store og møjsommelige arbejde har allerede bredt sig "hinsides garamanterne og inderne" [citat fra Verg. Aen. VI 794. Overs. anm.], hinsides Kaukasus og kineserne. Men denne strålende by, som i kraft af din velgerning vil give en langt yppigere høst af lærde mænd, vil belønne en sådan storhed med et dybt taknemmeligt mindesmærke, og de, som i eftertiden enten vil se eller høre om et sådant monument, vil i sand lovprisning forkynde om din vilje til at gøre dig fortjent af fædrelandet. I Milano blomstrer endvidere gudsdyrkelsen takket være din fromhed og årvågenhed i en sådan grad, at folkeslag fra nær og fjern søger et eksempel til efterfølgelse der. Det øvrige udelader jeg.

Højtemplets udsmykning, skæret fra de brændende lys, ceremoniernes højtidelige ritus, de forskellige ordener af gejstlige og præster, og ærkebiskoppens ophøjethed, når han sidder på sin trone klædt i purpur, synes både at repræsentere de 600 forskellige himmelske hierakier og selve Guds bolig i det høje. Velbehageligt for Gud er dette tempel, som er et kunstnerisk mirakel, velbehagelige også gaverne og sølvtavlerne med malerier, fastgjort til de kolossale søjler. Men ikke engang hele verden kan, som Filon siger, slå til som et tempel til Hans ære. Derfor er det bedre at dyrke Ham i lovprisninger og hymner. Når nemlig intet er mere særegent for Gud end at øve velgerninger, er der visselig intet, der vil sømme sig mere for os end at takke og lovprise Gud, især fordi vi ikke kan gøre gengæld med nogen anden ting, som er vor og i vor magt, men alle andre ting, som skænkes, skyldes Ham. Heraf opstod i begyndelsen arten af harmoniske og musikalske lyde; således begyndte templerne at genlyde af forskelligartet sang med taksigelse til Guds pris. Det syntes nemlig ret og fromt at synge Guds pris, Han som har villet, at alene mennesket skulle modulere stemmen artikuleret, og har overøst det med velgerninger.

Derfor skal musikken knyttes til religionen; thi hvis den på noget tidspunkt har været stærk og livskraftig i det metropolitanske tempel, så er den det visselig nu, højvelbårne kardinal, under dine auspicer, så at ingen hjerter er så vilde, at de ikke formildes af stemmernes og lydenes sødme og ikke løftes op mod himlen for at fejre og tilbede den evige Guddom. Heri tilkommer der bestemt Giulio Cesare Gabuzio, præfekt for musikerne, en ikke ringe ros. Harmonien lister sig ind i sindene, og idet den bereder dem den reneste form for nydelse, vækker den lysten til de bedste ting. Det ved borgerne og de fremmede, der ligesom tryllebundne af de cygniske modulationer forsamler sig i templet i stort tal og opholder sig meget længe i det, idet de med mund og hjerte synger Guds pris. Musikken har også dette i sig, at den i høj grad styrer de menneskelige følelser og letter besværligheder. Ved hjælp af musikken, som han havde lært af Chiron, udholdt f.eks. Achilles vreden, og arkaderne lindrede ligesom ved denne sødme den bestandige møje ved at dyrke markerne, livets hårdhed og deres alt for strenge livsførelse. Omvendt faldt cynethenserne, da de havde kastet den musikalske arv fra sig, som de havde modtaget fra forfædrene, på kort tid tilbage til en sådan vildhed, at de leverede alskens eksempler på grusomhed.

Men jeg tvinges til at forbigå, hvad der kunne siges, både fordi intet er dunkelt for dig, og for at brevet ikke skal blive for langt. Dette ene vil jeg sige, at musikken lidt efter lidt er blevet overført fra templer og højest ærefulde ting til teatre og al mulig

forøjelse, hvilket vi især ser er sket i vor tidsalder. Gud besynges nemlig heller ikke mere i templet end Cupido'erne i teatret og ved hoffet. Dog, ligesom de mange templer, der fordum var viet til tomme guder, nu har dyrkelsen af den sande Gud, således kan denne mere bløde form for musik også blive bedre. Det har jeg selv erfaret i disse hede sommerdage, mens jeg indsamlede nogle melodier til at lindre besværet ved studierne fra de mest fremragende forfattere, og jeg har sat ord til dem, som måske engang ikke uden behag kan lade sig høre her i dit tempel til Guds ære. Disse melodier havde jeg gerne holdt tilbage, dersom ikke Michele Angelo Nantermo, en ung mand, som i særlig grad er optaget af musikken, havde overtalt mig til at lade dem komme ud. Derfor kommer de ud, men dediceret til dit navn, for at de herfra kan vinde nogen vægt og bifald, som de i sig selv ikke vil kunne opnå.

Modtag denne lille gave, som ganske vist er uanselig, men ikke desto mindre det sikreste bevis på min ærbødighed over for dig. I mellemtiden vil jeg bede Gud om, at Han så længe som muligt bevarer dig i live som den meget årvågne hyrde for sin flok.

Milano, den 9. september 1607.

Et af fortalens formål er altså at argumentere for, at udgiveren har tilladt sig at anvende musikken fra disse særdeles verdslige madrigaler, men har forsynet dem med ny tekst, "ord ...som måske engang ikke uden behagelighed kan lade sig høre her i dit tempel til Guds ære." Men den fyldige fortale indeholder intet om, hvad der har været årsag til netop det udvalg af madrigaler, som er bragt i samlingen. Måske kan den omtalte Michele Angelo Nantermo have været medvirkende til udvalget, men de to senere bind af samme art sandsynliggør, at det er Coppinis eget valg (herom senere). Samlingens mest markante del er ikke mindre end 11 værker af Monteverdi, alle fra hans 5. madrigalbog, som er udkommet kun to år tidligere, en samling, der som bekendt i høj grad var et stridens æble og bl.a. som sit første værk bringer den berømte "Cruda Amarilli", der var blevet så hårdt angrebet af Artusi. Forordet til 5. madrigalbog er et led i striden, og netop i 1607 udkommer også Monteverdis Scherzi Musicali a tre voci, hvor broderen Giulio Cesare uddyber Claudios ord fra 5. bog. Coppinis samling er altså højaktuel og han har utvivlsomt taget stilling i striden ved ikke blot at vælge 11 ud af sine ialt 24 madrigaler fra Monteverdis 5. bog, men endog sætte "Cruda Amarilli" som det første værk i sin egen udgivelse! Meget tyder på, at han ikke først og fremmest har valgt værker i den mest moderne stil, men vil vise sin stillingtagen for Monteverdi, idet samlingens øvrige værker ikke er specielt fremskredne i deres stil og udtryksmåde. Det drejer sig om 2 madrigaler fra Ruggiero Giovanellis 1. madrigalbog (1586) og 4 fra hans 2. madrigalbog (1593). Hertil kommer en madrigal fra Adriano Banchieris "Il Zabaione Musicale" (1603), en fra Luca Marenzios 2. bog madrigaler for 5 stemmer (1581), en fra Giov. Maria Naninos 1. madrigalbog (1579), to fra Andrea Gabrielis 2. bog for 6 stemmer (1580) og to fra Orazio Vecchis Canzonetter for 6 stemmer (1587). Det er alle værker af høj kvalitet, klangrige og med udnyttelse af 5- og 6-stemmigheden til klanglige kontraster gennem en opdeling i mindre grupper; men hverken i anvendelsen af dissonanser i udtrykkets tjeneste eller ved specielt stærkt udtryk for tekstens indhold udmærker de sig frem for tidens øvrige samlinger.

Året efter udgiver Coppini endnu en samling: *IL SECONDO LIBRO / DELLA MVSICA / DI CLAVDIO MONTEVERDE / E D'ALTRI AVTORI / A CINQUE VOCI / Fatta Spirituale da Aquilino Coppini ... / IN MILANO ...1608*, en samling som kun har været kendt i ét eksemplar, der tidligere lå i Biblioteca Ambrosiana, Milano, men blev ødelagt i 1943. Af oplysninger fra Vogel² fremgår det, at samlingen indeholdt fire madrigaler fra 5. bog, tre fra 3. og én fra 4. bog. Vogel gengiver også uddrag af den italienske dedikationsskrivelse, som fremhæver disse fremragende madrigaler fra 5. bog, som kan tjene som forbillede. Da den første samling er blevet modtaget med stort bifald, udsender Coppini hermed en anden samling og lover at udgive en ny hvert år.

Endelig udgiver Coppini i 1609 endnu en samling, denne gang udelukkende med værker af Monteverdi: *IL TERZO LIBRO / DELLA MVSICA / DI CLAVDIO MONTEVERDE / A CINQUE VOCI / Fatta Spirituale da Aquilino Coppini ... / IN MILANO ...1609*. Samlingen er gået tabt, bortset fra en basstemme, som befinder sig i Gent³. Denne sidste samling er dediceret hertug Francesco Gonzaga, Monteverdis foresatte i Mantova. Coppini hylder i forordet Monteverdi som skaber af den vidunderlige opera Arianna, der har forårsaget tusinder af tårer hos publikum. Han har her samlet et udvalg og klædt dem i ny dragt. Samlingen indeholder udelukkende værker af Monteverdi, to madrigaler fra 5. bog og hele sytten fra 4. bog samt én, som først bliver udgivet senere i 6. bog.

Der kendes ikke senere samlinger af Coppini, men i 1611 genudgives 1. samling, hvoraf man kun kender partituret, som befinder sig i konservatoriebiblioteket i Bologna. Sammen med det er bevaret Canto, Alto, Tenore, Basso og Sesto af 1607-udgaven (Tenore mangler). Som i første udgave er der ingen fortale til partituret, der iøvrigt knytter sig helt til den tidligere udgave. Da der intet sted er andre oplysninger om 1611-udgaven, og da dette partitur er overleveret sammen med stemmebøger fra 1607, er det ikke utænkeligt, at kun Partito er genoptrykt. I forhold til stemmebøgerne drejer det sig om et langt større hefte, 78 nodesider mod 27. Der har formodentlig i første omgang kun været trykt et mindre antal partiturer end antallet af hver stemmebog, og det er ikke utænkeligt, at der har været så stor interesse omkring en sådan sjældenhed som et trykt partitur, at der hurtigere er opstået mangel på det. Det kan naturligvis kun være en løs formodning, at stemmebøgerne ikke er genudgivet. Bortset fra disse stemmebøger i Bologna er der også kun overleveret ét eksemplar af 1607-udgaven, så manglen på stemmebøger fra 1611 er ikke nødvendigvis et udtryk for manglende genudgivelse. Kun det kombinerede eksemplar sammen med det usædvanlige i et trykt partitur kan give næring til formodningen.

²E. Vogel, *Biblioteca Della Musica Vocale Italiana ...* Berlin 1892), s. 519-520

³Oplysninger om disse samlinger er bragt i *Claudio Monteverdi Il quinto libro de madrigali* ed. Karin Jacobsen and Jens Peter Jacobsen (Egtved 1985)

En sammenligning mellem de to partiturer viser, at 2. udgave ligger så tæt 1. udgave, at man ved første øjekast tror, at det er den samme. Selv ganske små detaljer, som f.eks. en skæv placering af et punkt eller en manglende bilinie er gentaget. Ved nærmere eftersyn viser der sig dog en række forskelle, og netop på grund af de mange ens detaljer er forskellene interessante. Der er foretaget en lettere revision, så nogle af fejlene i 1607 er rettet, men langt fra alle. Til gengæld er der opstået en snes nye fejl, hvoraf fire er fremkommet på den usædvanlige måde, at nodetypen tilsyneladende er vendt på hovedet, så en node på 2. mellemrum bliver på 3. etc. På to områder er man tydeligt nok mindre omhyggelig med at gengive udseendet fra 1607, nemlig ved anbringelse af pauser, som ofte er flyttet op eller ned, og ved bindebuer, der i begge udgaver er ret skødesløst anbragt, så de to halvdele (en bindebue består altid af to dele, adskilt af taktstregen) kan være anbragt hver sin vej, eller den ene kan pege forkert (en bue, som burde pege opad, peger nedad osv.). De to fejltyper er ændret i ca. 40 tilfælde, mens et andet stort antal fejl er overtaget kritikløst og enkelte er rettet. Blandt de hyppige ændringer skal endelig nævnes småvariationer i teksten. Men i det store og hele er 1611-udgaven et sobert og nøjagtigt genoptryk.